

Psychologický ústav

Akademie věd
České republiky

věda
kolem
nás
co to je...

113

Psychologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., byl založen v roce 1967. Sídlí v Brně a v Praze a pracuje v něm přibližně třicet vědeckých pracovníků, jejichž hlavní náplní činnosti je psychologický výzkum. Věnují se výzkumu v oblasti psychologie osobnosti, sociální psychologie a kognitivní psychologie a rozvíjejí také metodologii psychologických výzkumů. Výsledky zveřejňují zejména v zahraničních odborných časopisech, ale i knižkách, domácích časopisech, příspěvcích na konferencích a jiných sděleních určených nejen vědecké komunitě. S výsledky seznamují také širokou veřejnost: publikují v popularizačních časopisech a vystupují v médiích. Ústav vydává časopis *Československá psychologie*, který uveřejňuje původní práce z oblasti psychologické teorie, metodologie, výzkumu a praxe. Časopis má šedesátiletou tradici a je indexován v databázích Web of Science, SCOPUS a PsycINFO. Ve spolupráci s katedrami psychologie se ústav podílí na výuce studentek a studentů psychologie. Součástí ústavu je Laboratoř experimentální psychologie, která zajišťuje prostory a vybavení pro experimentální výzkum mentálních procesů a reprezentací u dětí i dospělých. Laboratoř ústavu je k dispozici také pro společné pracoviště s Filozofickou fakultou UK, Laboratoř behaviorálních a lingvistických studií.

Výzkum

Osobnost a společnost: Zabýváme se tím, jak se lidé vyvíjejí v průběhu života, jak zvládají náročné situace a jak spolu jednají. Objasňujeme myšlení, cítění a chování lidí v jejich běžném sociálním prostředí. Sledujeme například, jak spolu v České republice vycházejí lidé s různou etnickou příslušností.

Mysl a mozek: Přinášíme poznatky o lidském vnímání, pozornosti, paměti, představitelosti a jazyku. Zjišťujeme například, jak si děti osvojují jazyk, jak lidé zrakově vnímají okolní svět a jak se učí vidět po operaci zraku.

Metody a testy: Rozvíjíme statistické a kvalitativní postupy, které jsou používány v psychologickém výzkumu a v dalších sociálních vědách. Ověřujeme a vytváříme psychodiagnostické testy, dotazníky, rozhovory a pozorování, které umožňují poznávat lidskou psychiku.

Mezinárodní projekty

Mars 500: Dopady dlouhodobé izolace při simulovaném letu na Mars na osobnost a mysl účastníků projektu.

Osobnostní profily napříč kulturami: Do jaké míry se lidé v různých částech světa podobají nebo odlišují?

Koncepce významu: Porovnávali jsme přístupy k chápání významu v psychologii, zajímalo nás, jak významy vznikají, jak se mění a co můžeme na základě individuálního vnímání významů říci o lidech.

Pro veřejnost

Časopis *Československá psychologie*, organizace konferencí, popularizace v médiích, výstavy Vývoj a ověřování psychologických metod.

Knihovna poskytující služby studentům a veřejnosti.

Když se řekne psycholog, většina z vás si asi představí důstojného pána (nebo dámu), který klade záludné otázky o vašem životě a upřeným zrakem pozoruje doslova každé hnutí vaší mysli. Co ale dělají psychologové, kteří se zabývají vědou a výzkumem?

Stejně jako v jiných vědeckých oborech i my v Psychologickém ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., si především pokládáme celou řadu otázek. V našem případě se týkající zejména lidských prožitků a mezilidských vztahů. *Odkdy se miminka učí řeči? Dokážeme změřit osobnost? Jak zmírnit předsudky a diskriminaci?* To je jen několik málo ukázek výzkumných okruhů, kterými se v naší činnosti zabýváme.

Abychom na tyto otázky mohli odpovědět, využíváme celou řadu metod pro sběr dat. S některými možná máte i osobní zkušenost – možná s vámi nějaký výzkumník vedl rozhovor nebo jste se zúčastnili skupinové diskuse na určité téma. Možná jste byli požádáni o vyplnění dotazníku, ať už online, nebo s tužkou v ruce. My k těmto běžným způsobům sběru informací přidáváme další specializované metody – využíváme pozorování a různé laboratorní metody – například měříme vaše reakce na konkrétní podněty, nahráváme pohyby vašich očí při plnění konkrétního úkolu, sledujeme aktivitu vašeho mozku a mnoho dalšího. Získané informace potom systematicky zpracujeme, porovnáme s obdobnými studiemi a výsledky publikujeme tak, aby se o nich mohli dočíst všichni, kdo mají o konkrétní téma zájem. (To vše pochopitelně se zachováním anonymity samotných účastníků výzkumu.)

Na tomto místě bychom vám rádi představili několik málo z mnoha zajímavých výzkumů, kterým se věnujeme. V brožurce, kterou držíte v ruce, vám představíme výběr z našich výzkumných projektů. Dozvíte se více například o výzkumu vývoje řeči u malých dětí, o tom, jak zjišťujeme osobnostní rysy a jejich celoživotní vývoj, nebo vám představíme studie zaměřené na meziskupinový kontakt a předsudky.

Přejeme vám příjemné čtení a doufáme, že se něco zajímavého dozvíte. A až se někdy potkáme, tak nám položíte svoje vlastní zvědavé otázky.

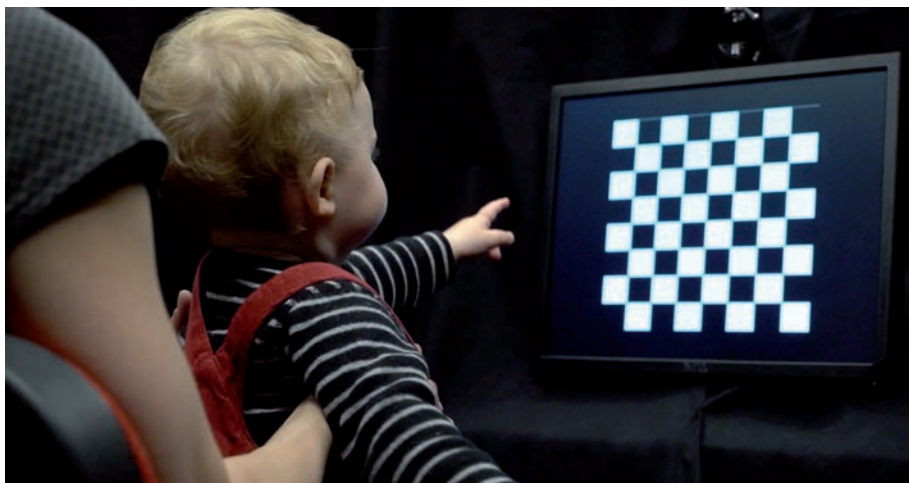
Odkdy se miminka učí řeči?

Svoje první slovo řekne většina dětí typicky v období prvních narozenin. Učení jazyka ovšem začíná mnohem dříve, již krátce před narozením. Během prvního roku života si dítě takřka kompletně osvojí zvukovou rovinu mateřského jazyka. Co se vnímání řeči týče, tak už při narození umí dítě na základě rytmu a melodie rozeznat rodný jazyk od jazyka cizího. Během několika měsíců se potom naučí chápat, které hlásky a slabiky mají v jeho mateřské řeči jazykovou funkci, tedy mohou měnit význam slov a promluv, a naopak které hlásky a slabiky takovou funkci nemají. Roční dítě vyrůstající v českém prostředí už dobře ví, že například rozdíl mezi [l] a [m] důležitý je (ovlivňuje význam slov jako *liška* a *myška*), a zároveň ví, že rozdíl mezi hláskami [v] a [w] významný není (tenhle hláskový rozdíl slovo v češtině nezmění, ale například v angličtině *ano*, *vest* a *west* je anglicky „nátělník“ a „západ“). Dítě se tedy naučí chápat řečovou rovinu svého mateřského jazyka, nebo svých několika mateřských jazyků, velmi rychle, dokonce dávno předtím, než samo začne mluvit. Co přesně kojenci umožňuje si zvukovou rovinu jazyka takto rychle a zdánlivě automaticky osvojit, je předmětem zkoumání napříč kulturami a kontinenty.

Miminko s EEG čepicí. Pomocí EEG měříme neurální reakce miminek na změny slabik a slov (foto Vladimír Šigut, Univerzita Karlova)

Miminko poslouchá různé slabiky a různě zaměřuje pozornost na centrální obrazovku (foto SSČ AV ČR)

V našem výzkumu se zaměřujeme na **osvojování si českého hláskového systému monolingvními i bilingvními miminky**. Osvojování mateřského jazyka porovnáváme s vnímáním a učením se jazyka cizího u starších dětí a dospělých. S dětmi zkoumáme, v jakém věku si začnou uvědomovat, že určité typy hláskových rozdílů jsou v jejich jazykovém prostředí důležitější než jiné (tedy že některé hlásky a slabiky v češtině mohou měnit význam slov, a jiné ne). Zajímá nás také, jestli se od určitých mluvčích miminka učí rodnou řeč rychleji či ochotněji než od mluvčích jiných. Abychom zjistili, jestli a jak nemluvně vnímá hlásky a slova, nemůžeme se jej jednoduše zeptat: „Co jsi slyšela?“ nebo „Připadá ti tenhle rozdíl důležitý?“, jak bychom to udělali například u dospělého. Vnímání hlásek u takto malých dětí ověřujeme jednak sledováním mozkové aktivity miminek, jednak měřením doby, po kterou udrží pozornost, nebo ji naopak obrátí na určitý typ řečového podnětu.

Spícímu kojenci pouštíme v komfortní hlasitosti v náhodném pořadí slabiky jako *fe* a *fa* a různé typy neřečových stimulů a měříme jeho mozkovou aktivitu na každý druh podnětu.

Pokud dítě vnímá rozdíl mezi určitými dvěma podněty jako významný, reaguje jeho mozek na změnu podnětu silně, a naopak, pokud dítě určitý rozdíl jako významný nevnímá, mozek při změně ukáže jen slabou reakci. Tímto měřením jsme zjistili, že **čeští novorozenci dobře rozlišují některé hlásky, na rozdíl od srovnatelných neřečových zvuků, což naznačuje, že si některé hlásky rodného jazyka mohli začít osvojovat již před narozením**.

Starší kojenci a batolata, zhruba od 3 do 18 měsíců věku, během experimentu sedí na klíně u rodiče a sledují obrázky na monitoru. Z reproduktorů jim pouštíme různá slova nebo věty a podle doby, po kterou udrží pozornost, měříme, který typ řečového podnětu preferují. Podobně jako při měření mozkové aktivity také sledujeme dětské behaviorální reakce na změnu podnětu, tedy jestli a jak rychle „zbystří“, čili (znovu) zaměří pozornost při změně hlásky nebo slova. Zjistili jsme, že mladší (4měsíční) česká miminka pozorněji poslouchají dospělé mluvčí s roditelým přízvukem, a naopak – překvapivě – o něco málo starší (6měsíční) miminka pozorněji poslouchají mluvčí s přízvukem cizím. Momentálně zkoumáme, jestli se mladší a starší miminka od roditelých a cizích mluvčích i různě dobře nebo různě rychle učí a jak se miminka z různých jazykových prostředí učí rozpoznávat slova. U o něco starších dětí mezi 5 a 8 lety zkoumáme, jestli jazyk nebo dialekt ovlivňuje výběr kamaráda.

S dětmi a dospělými provádíme v poslední době také percepční online experimenty. **Zjistili jsme například, že během pandemie se lidský mozek přizpůsobil tomu, jak vnímá řeč**. Plošné nošení roušek zakrylo mluvčím ústa. Roušky tak znemožnily odezírání ze rtů, které je součástí porozumění řeči nejen u nedoslýchavých, ale i u lidí se zdravým sluchem. Po měsíci nošení roušek se dospělí Češi na nový styl adaptovali a podvědomě změnili míru, do které při komunikaci odezírají ze rtů.

Výzkumná skupina zaměřená na vnímání a vývoj řeči vznikla v roce 2018 a pod vedením Kateřiny Chládkové úzce spolupracuje s neurovědci, lékaři a psycholingvisty Univerzity Karlovy a Univerzity Palackého.

Metodou zrakové preference zkoumáme porozumění jazyku u malých i větších dětí. Pomocí videokamery sledujeme, zda děti zaměřují svůj pohled podle toho, co slyší z reproduktoru (foto Filip Smolík)

V některých experimentech s dětmi používáme monitorování očních pohybů pomocí přístroje označovaného jako *eyetracker* (foto Filip Smolík)

Jak batolata rozumí záluždnostem jazyka?

Osvojování jazyka je důležitou součástí lidského vývoje. Jazykovou komunikaci používáme jako nejdůležitější prostředek sociální interakce s ostatními lidmi. Zároveň se o ni opírá převážná většina vzdělávání. Proto je důležité chápat, o jaké duševní kapacity se znalost jazyka opírá a jak se utváří v dětství. Děti říkají svá první slova kolem prvních narozenin a o dva roky později, když jsou jim tři roky, už obvykle dokážou navázat vcelku plynulou konverzaci a mluvit ve větách i souvětích. Vývoj jazyka samozřejmě pokračuje dále, ale obrovské pokroky můžeme pozorovat už v prvních třech až čtyřech letech života.

Znalost jazyka, jeho slov a gramatických pravidel, ovšem neznamena jen schopnost mluvit, ale také rozumět. Malé děti často rozumějí mnohem složitějším výrazům, než dokážou samy říci. První projevy znalosti slov a gramatických pravidel tedy najdeme spíše v porozumění než ve vlastní mluvě dětí. V naší laboratoři se ranému porozumění věnujeme systematicky. **Zajímá nás zejména to, jaké typy gramatických pravidel a kategorií znají děti ve věku kolem 2 let.** Jelikož vlastní vyjadřování těchto dětí je obvykle omezené, nemůžeme se jich jednoduše ptát nebo po nich chtít, aby odpovídaly na otázky. Opíráme se tedy zejména o metodu zrakové preference. Dítě se dívá na velkou obrazovku, kde na krajích vidí dva obrázky. Zároveň slyší slovo nebo větu, která jeden z obrázků popisuje nebo se ho nějak týká. Pokud se dítě na obrázek začne dívat, znamená to, že dítě slovu nebo větě rozumí. Vedle schopnosti identifikovat správný obrázek tato metoda umožňuje zjistit, jak rychle děti v průměru identifikují význam slova nebo věty. Rychlost reakce přitom úzce souvisí s obtížností daných jazykových jevů. Je tedy možné mapovat, které oblasti jazykových znalostí jsou pro děti snadnější, a které naopak obtížnější.

Zraková preference se v těchto pokusech měří pomocí videokamery, která snímá obličej dítěte. Z videozáznamu lze snadno odečíst, jakým směrem se dítě dívá, a podle toho zjistit procento dětí, které se v danou chvíli dívají na příslušný obrázek, i rychlost orientace k takovému obrázku. Vedle videokamery k podobnému účelu někdy využíváme i zařízení pro přesné měření očních pohybů, tzv. *eyetracker*. Ten umožňuje získat podrobnější informace o tom, kam se dítě dívá, i přesnější časové údaje, ale za cenu ztráty určité části dat.

Pomocí uvedených technik se nám podařilo doložit například to, že české děti už kolem 2. narozenin dokážou použít gramatický rod přídatného jména k tomu, aby předvídaly, jaké podstatné jméno mají očekávat (*velká kniha* vs. *velký pes*). Podobné výsledky jsme získali pro shodu v gramatickém čísle: pokud dítě slyší *Kde jsou...*, dívá se spíše na obrázek, kde je víc předmětů stejného druhu, než na obrázek, kde je předmět jen jeden. Dvouleté děti obvykle nemluví tak, abychom znalost gramatického čísla nebo rodu mohli snadno odhalit z jejich vlastních produkcí, takže naše výsledky jsou cenným ukazatelem toho, jak se znalost gramatiky rodí. Navíc ukazují, že děti od nejranějšího věku vnímají jazykové projevy prediktivně: aktivně si vytvářejí očekávání a předpoklady o tom, co se v proudu řeči objeví. To je důležité například pro možnost rané diagnostiky jazykového vývoje.

Zraková preference je jen jednou z metod, kterých využíváme. Provádíme i experimenty se staršími dětmi, opírající se o tradičnější postupy, jako je ukazování na obrázek. Využíváme také zkušeností z experimentů k tomu, abychom vytvářeli

VŠECH PĚT POHROMADĚ

osobnost každého člověka lze popsat na základě pěti charakteristik, pro které se vžil označení „VELKÁ PĚTKA“ (BIG FIVE)

Velká pětka rozlišuje:

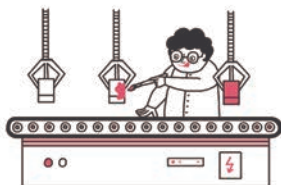
1

lidí ukázněných, tichých, samostatných, kteří jsou rádi sami nebo s blízkými lidmi, od lidí, kteří jsou společnější, energičtí a umějí se prosadit

2

lidí od přírody negativně vyladěných, prožívajících obavy, úzkost a obtížné zvládající stresové situace od lidí klidných, i ve stresových situacích psychicky vyrovnaných a odolných vůči psychickému vyčerpání

3

lidí, kteří nemají rádi změny, dávají přednost zaběhnutým a dobře fungujícím pořádkům, od lidí otevřených novým zážitkům a zkušenostem, lidí zvědavých, kteří se často chovají nezávisle a rádi zkoušejí nové věci

4

lidí, kteří si věří, jsou kritičtí, neustupují ze svých pozic a s druhými spíše soutěží, od lidí důvěřivých, skromných, přizpůsobivých a nekonfliktních

5

lidí, kteří žijí okamžikem, příliš neplánují a nechávají věci s lehkomyšlností plynout, od lidí svědomitých, výkonných a ctizádostivých, kteří si stanovují vysoké cíle.

nástroje pro praxi: týmy Filipa Smolíka již vydaly několik testových a dotazníkových nástrojů pro diagnostiku jazykového vývoje a další se připravují.

Dokážeme změřit osobnost?

V poslední době se početná skupina psychologek a psychologů osobnosti shoduje na tom, že k výstižnému a úplnému charakterizování osobnosti potřebujeme pět vlastností. Proto se hovoří o pětifaktorovém modelu osobnosti neboli velké pětky. **Pětifaktorový model osobnosti vychází z předpokladu, že všechny důležité vlastnosti jsou obsaženy v jazyce.** Přídavná jména popisující vlastnosti osobnosti proto hledáme ve slovnících. Tzv. lexikální analýza osobnostně relevantních slov byla provedena ve více než 20 jazycích včetně češtiny. V první fázi vypisujeme ze slovníků přídavná jména vhodná k popisu osobnosti. V druhé fázi lexikální analýzy je potřeba rozsáhlý seznam redukovat. Vybíráme z něj stále a trvalé způsoby myšlení, chování a prožívání. Říkáme jim dispozice nebo také rysy, protože postihují naše vrozené nebo získané tendence chovat se a prožívat situace určitým způsobem. Konkrétně jde o odlišení dispozičních přídavných jmen od přídavných jmen popisujících zevnějšek, dočasné stavy nebo sociální role. Výsledný seznam několika set dispozičních přídavných jmen je stále ještě příliš obsáhlý a je nutná další redukce. Psychologům tady pomáhá statistická metoda – tzv. faktorová analýza. Nejdříve se zeptáme několika stovek lidí, aby na škále posoudili, do jaké míry mají uvedené vlastnosti. Faktorová analýza dokáže podle těchto odpovědí přídavná jména – vlastnosti osobnosti – vytřídit do určitého počtu skupin, které sdružují obsahově podobné vlastnosti. Důležité je, že v různých jazycích faktorová analýza seskupila proměnné do pěti faktorů se shodným obsahem. Odtud velká pětka. A které vlastnosti do ní patří?

Určitě jste už slyšeli o introvertech a extravertech. První jsou do sebe uzavření, málomluvní, spokojí se s minimem podnětů a jsou nejraději sami nebo s lidmi, které dobře znají. Naproti tomu extraverti jsou společenší, hovorní, aktivní a energičtí. Prvním rysem je tedy **extraverze**. Dále patří do velké pětky **přívětivost**, charakteristika postihující vztahy k druhým lidem, tentokrát jejich kvalitu. Lidé se mezi sebou odlišují i tím, jak se vyrovnávají s psychickou zátěží. Někdo řeší problémy s lehkostí a nedělá si starosti, jiný se strachuje kvůli maličkostem. Vyjadřuje to charakteristika z velké pětky, které říkáme odborně **neuroticismus**, případně emoční nestabilita (2). **Otevřenost vůči zkušenosti** z velké pětky vyjadřuje, do jaké míry máme rádi změny, zkoušíme nové věci a oceňujeme rozmanitost (3). Pokud vybíráte spolupracovníky do týmu, zaměstnance do firmy, nebo partnera či partnerku na celý život, tak vás jistě bude zajímat, zda jsou spolehliví a zodpovědní. Jedná se o vlastnosti spadající do charakteristiky pojmenované ve velké pětky jako **svědomitost** (5).

V současnosti jsou k dispozici psychodiagnostické nástroje, jejichž položky jsou naformulovány tak, aby vystihovaly charakteristiky obsažené v pětifaktorovém modelu osobnosti. Nejrozšířenější jsou NEO inventáře, které jsme použili v mnoha výzkumných studiích. Zjišťovali jsme, zda a jak se liší muži a ženy, lidé různého věku nebo lidé v různých zemích. V poslední době zkoumáme přesnost národních stereotypů. Porovnáváme, zda naše představy o vlastnostech typických představitelů různých

zemí korespondují s tím, jak se lidé v těchto zemích popisují. V dalším projektu nás zajímá, které osobnostní vlastnosti napomáhají integraci lidí z jiných kultur. Vždy používáme charakteristiky z pětifaktorového modelu osobnosti. Údaje od českých respondentů jsme využili nejen pro sepsání výzkumných studií – posloužily také pro sestavení norem, které jsou nezbytné pro využití NEO inventářů v každodenní psychodiagnostické praxi.

! Mění se v průběhu života rysy naší osobnosti?

Od druhé poloviny 20. století se začala utvářet nová psychologická disciplína, psychologie celoživotního vývoje člověka. **Zájem o celoživotní vývoj člověka vychází z předpokladu, že vývoj jedince není ukončen dosažením tělesné zralosti a formální dospělosti, ale pokračuje v průběhu celého života.** Psychologie celoživotního vývoje věnuje pozornost především tomu, jak se lidé vyrovnávají s životními výzvami a jaké faktory jim je pomáhají zvládnout.

V roce 2000 bylo téma celoživotního vývoje člověka zařazeno do výzkumného programu Psychologického ústavu AV ČR, v. v. i., a pro jeho výzkum byla využita longitudinální studie psychického vývoje dětí, která byla v ústavu řešena v letech 1961–1980 a znovuobnovena v roce 2001. Vzhledem k tomu, že významnou oblastí výzkumu Psychologického ústavu je psychologie osobnosti, zaměřili jsme se v rámci této longitudinální studie na vývoj osobnostních rysů.

Řada výzkumů poukázala na to, že osobnostní rysy jsou v dospělosti vysoce stabilní. Je ovšem jen velmi málo longitudinálních studií, které sledují vývoj osobnostních rysů v průběhu celého života, od narození až po vysoké stáří. Naším cílem bylo proto přispět k poznání, zda si vrozené (temperamentové) vlastnosti pozorovatelné v raném dětství udržují kontinuitu i do dospělosti. Psychologický výzkum dále přinesl řadu dokladů o tom, že osobnostní rysy přispívají k tomu, jak lidé hodnotí vlastní životy a jakou míru spokojenosti prožívají, jaké povolání si vybírají, či jak jsou odolní vůči stresu. Naším druhým cílem bylo tedy zjistit, zda vrozené osobnostní vlastnosti jsou schopny do určité míry předpovídat průběh lidského života. Vycházeli jsme jak z rozhovorů s našimi účastníky, tak z objektivních dat (dotazníky, testy).

Z analýzy rozhovorů o subjektivně vnímané změně osobnosti v průběhu života vyplynulo, že **lidé se vyvíjejí a mění a tyto změny a vývoj si uvědomují.** Zároveň však ve svých životních příbězích vidí kontinuitu – nemají pocit, že by se stávali někým jiným, mění se pouze v určitých aspektech své osobnosti. Tyto změny se v daleko větší míře vztahují k sociálně utvářené, zkušenostní části osobnosti (postoje, hodnoty) než k oblasti osobnostních rysů.

Z temperamentových vlastností, které se v chování dítěte projevují od narození, si jako jediná uchovává určitou kontinuitu do dospělosti dětská průbojnost – lidé, kteří se již ve věku od jednoho roku do tří let projevovali jako aktivní a průbojní, měli tendenci být aktivní, průbojní a mít vysokou sebedůvěru i v dospělosti. Tyto vlastnosti můžeme v dospělém věku zastřešit rysem extravertze, pro nějž je typická aktivita, bezstarostnost, vitalita, společenskost a dobrá nálada. Dětská aktivita a průbojnost a pozdější extravertze jsou také faktory, které nejvíce ovlivňují a předpovídají průběh životní dráhy. Extravertovaní lidé častěji sami

aktivně mění svá zaměstnání a pracují i mimo původní profesi, mají tendenci být spokojeni se svými životy, být produktivní a zaměřovat své úsilí na prospěch druhých a společnosti.

Je ovšem třeba zdůraznit, že i když osobnostní rysy ovlivňují průběh životní dráhy a tento vliv lze označit za statisticky významný, není tento účinek příliš velký – **osobnostní výbava ovlivňuje v dlouhodobé perspektivě naše životy zhruba z deseti procent**. V tom, jak budeme v životě úspěšní a šťastní, hraje roli i mnoho dalších faktorů, především výchova, dosažené vzdělání a v neposlední řadě naše osobní zkušenost a zážitek úspěchu. Je to tedy dobrá zpráva pro ty z nás, kteří extravertí nejsme: i my můžeme prožít šťastné a plnohodnotné životy.

Dialogické stárnutí – úspěšné stárnutí?

Moderní biologie často zdůrazňuje vzájemné sepětí organizmů. Díváme-li se například na lidské tělo, není to už samostatná jednotka, ale spíš „superorganizmus“, jehož součástí jsou kilogramy s ním spjatých bakterií. V psychologii je podobné uvažování stále populárnější. Podle takzvané **teorie dialogického já** nizozemského psychologa Huberta Hermanse je „Já“ každého z nás „obýváno“ vícero „self-pozicemi“, které promlouvají různými „hlasy“. Pocit identity a kontinuity vlastního života se rodí na pozadí „dialogu“ mezi nimi. Tato představa se může zdát výstřední. Existují však už první rozsáhlejší výzkumy mluvící pro její podporu.

V rámci grantového projektu „Ego-integrita v příbězích seniorů“ proběhly dvě studie zaměřené na to, **jak senioři bilancují svůj život**. Z hlediska teorie dialogického já do bilancování „promlouvají“ hlasy různých self-pozic. Může jít o různé role, které člověk v životě zastával (např. já jako dítě, otec, úspěšný v kariéře, chronicky nemocný atd.), zároveň to také mohou být způsoby, kterými se v různých fázích života cítil (např. já jako ten, kdo opustil svou rodinu, jako ambiciózní, jako nespravedlivě perzekvovaný totalitním režimem atd.). Self-pozice vstupují v rámci bilancování do dialogických vztahů, které mohou mít různou podobu: vyjednávání, soulad, konfrontace a další.

Vztahy self-pozic promlouvajících do životního bilancování jsme analyzovali v obsáhlých rozhovorech s téměř stovkou českých a moravských seniorů. Ti se vyjadřovali ke klíčovým bodům svých životů: k vrcholnému zážitku, nejnižšímu zážitku, bodu obrátu, vzpomínkám z dětství, mládí a dospělosti. Nejranější vzpomínky často zasahovaly až do válečných let, dále se do nich promítala politická dramata druhé poloviny 20. století na našem území (komunistický teror, sovětská okupace, normalizace, sametová revoluce), zároveň ale také osobní výhry a osobní dramata (svatba, narození dítěte, ale také smrt blízkého člověka, úraz aj.).

Analýza rozhovorů identifikovala pět typů různě rozvinutého bilancování:

- I. bez dialogických procesů
- II. s diferenciací
- III. s dialogickými vztahy
- IV. s částečně integrovaným dialogem
- V. s integrovaným dialogem.

Tým, který adaptuje dotazník dětského jazyka MacArthur-Bates Communicative Development Inventories (zleva Lucie Jarůšková, Nikola Paillereau, Filip Smolík, Kateřina Chládková a Veronika Ungrová)
(foto archiv autora)

(foto Alla Serebrina,
Depositphotos, 2021)

Náš výzkum ukázal, že respondenti patřící do pokročilejších skupin prožívali úspěšnější stárnutí. Přerušované čáry v grafickém modelu ukazují, jaké aspekty úspěšného stárnutí jsou spojeny s procesy uplatněnými při bilancování: senioři propojující self-pozice dialogickými vztahy vykazovali **menší míru deprese a ruminace** (tzn. neproduktivní omílání stejného tématu), ti, kteří svůj životní příběh navíc částečně integrovali, k tomu skórovali výše na škálách **životní pohody a smysluplnosti života**, a nakonec respondenti schopní plné integrace životního příběhu byli ještě navíc **optimističtější směrem k budoucnosti**. Výsledky tedy ukazují trend, který jde od relativně základnějších aspektů psychologické adaptace (menší deprese a ruminace) přes momentální duševní pohodu až konečně po optimistický výhled do budoucna.

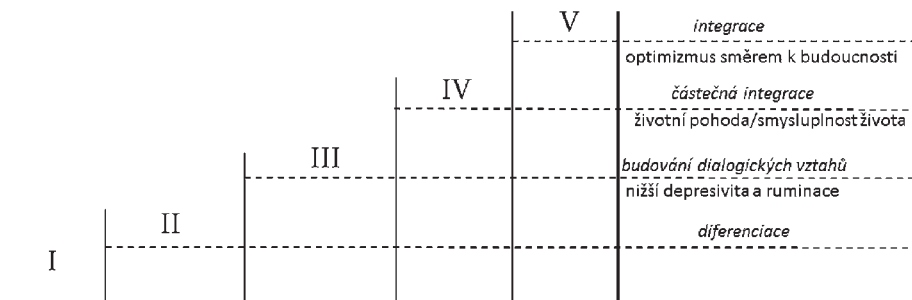
Obě studie konvergují s řadou zahraničních studií a iniciují obecnější diskuzi o „dialogickém stárnutí“. Tento pojem zahrnuje dvě propojené roviny: psychologickou, která se týká zapojení zmíněných dialogických procesů při formulování koherentního životního příběhu, a rovinu sociální, zahrnující organizaci vztahů s jinými lidmi. Pojem dialogického stárnutí tak umožňuje diskutovat v jednotném rámci řadu odděleně vnímaných psychických či sociálních problémů, jako je deprese ve stáří, sociální izolovanost seniorů, ageismus a další.

Jak zmírnit předsudky a diskriminaci?

Brněnská laboratoř meziskupinových procesů byla založena v roce 2014. Obecným cílem našich studií je **vědeckými poznatky přispět k zlepšení situace ve společnosti, kterou komplikují předsudky a diskriminace**. Naše studie lze rozdělit do dvou tematických oblastí – první se věnuje roli meziskupinového kontaktu a druhá používání jazyka při snižování předsudků a diskriminace.

Meziskupinový kontakt označuje setkání mezi lidmi, kteří patří do různých sociálních skupin (např. na základě národnosti nebo etnicity). Pozitivní kontakt mezi lidmi s různou skupinovou příslušností je účinnou metodou k zmírňování předsudků. O vlivu negativního kontaktu na předsudky toho ale mnoho nevíme. V našich studiích jsme proto srovnali vliv pozitivních a negativních zkušeností s příslušníky sousedních

Souvislost úrovní životního bilancování se znaky úspěšného stárnutí

národů na zmírňování nebo rozdmýchávání předsudků vůči sousedním národům. Ukázali jsme, že **negativní zkušenosti mají na zvyšování předsudků větší vliv než pozitivní zkušenosti na jejich snižování**. Zároveň se ale pozitivní zkušenosti vyskytují častěji než negativní, což výraznější vliv negativity na předsudky vyrovnává a tlumí.

Naše další studie ukázala vztah mezi pozitivním i negativním kontaktem s Romy a lidmi s homosexuální orientací na hlasování v referendu za účelem omezení práv homosexuálů na Slovensku. Lidé, kteří měli pozitivní zkušenosti s Romy a homosexuály, pociťovali v menší míře, že Romové a homosexuálové ohrožují jejich tradiční hodnoty, a bojkotovali referendum omezující práva homosexuálů. Naopak lidé s negativními zkušenostmi pociťovali větší ohrožení tradičních hodnot a spíše svým hlasem referendum podpořili.

V našich výzkumech se nezaměřujeme jen na oblast střední Evropy, ale studie provádíme i v postkonfliktních společnostech, kde testujeme vliv různých typů meziskupinového kontaktu mezi bývalými nepřáteli a ochotou se usmířit. Naše studie z Bosny a Hercegoviny, Kosova a Srbska ukázaly, že nepřímé formy kontaktu s bývalými nepřáteli (např. zkušenosti „z druhé ruky“ od rodinných příslušníků nebo informace z masmédií) souvisí s ochotou se usmířit v situaci, kdy je kvůli segregaci typické pro postkonfliktní společnosti nedostatek příležitostí k přímému kontaktu.

Na předsudky vůči lidem z jiných skupin má vliv nejen kontakt s jejich členy, ale také **jazykové prostředky, kterými lidi z určitých společenských skupin popisujeme**. Skupinovou příslušnost (např. etnicitu) můžeme popsat buď pomocí přídavných jmen (např. romský muž) nebo pomocí podstatných jmen (např. Rom). Ačkoliv obě označení vyjadřují stejnou skutečnost (příslušnost k určité etnicitě), naše studie ukázaly, že označení skupinové příslušnosti pomocí podstatných jmen vede k vyšší míře předsudků vůči daným skupinám než použití přídavných jmen. V kontextu „uprchlické krize“ ukázala experimentální studie v devíti různých zemích vedená naší laboratoří, že předsudky vůči imigrantům může tlumit nebo zesilovat i označení imigračního statusu. Respondenti z devíti zemí vykazovali nižší předsudky vůči migrantům než vůči uprchlíkům nebo žadatelům o azyl. To znamená, že označení lidí, které vybereme pro jejich situaci, může zesilovat, nebo naopak zeslabovat antipatii, kterou k nim posluchači pociťují.

V Brněnské laboratoři meziskupinových procesů se zaměřujeme nejen na získávání originálních vědeckých poznatků o možnostech redukce předsudků a diskriminace, ale také na šíření našich zjištění mimo vědeckou obec. Jsme v kontaktu s novináři a zaměstnanci nevládních agentur, píšeme blog o výsledcích vědeckých výzkumů (<http://immigrants-project.eu/blog/>), které jsou jinak pro laickou veřejnost těžko srozumitelné a málo dostupné v placených vědeckých časopisech.

Jak se daří českým vědcům a vědkyním?

Vědecké instituce (vysoké školy a ústavy Akademie věd) představují sektor s významným vlivem na společnost. Produkují vědění umožňující reagovat na široké spektrum celospolečenských problémů od znečištění životního prostředí přes objevování nových léků až po porozumění faktorům ovlivňujícím psychické zdraví populace. Zároveň mají klíčový podíl na vzdělávání nových generací odborníků. Je přitom zřejmé, že efektivní fungování vědeckých institucí se neobejde bez kvalitních – či v ideálním

případě excelentních – vědců a vědkyň. Pro vědce a vědkyně je však nutné vytvořit adekvátní pracovní podmínky, které by tyto nadané jedince motivovaly k setrvání ve vědě a umožnily jim v maximální možné míře rozvinout vlastní potenciál.

Naše výzkumná skupina se dlouhodobě zabývá právě tématy pracovního well-being (tedy zažívané pracovní pohody) a excelence (tedy schopnosti dosahovat vynikajících výsledků) v kontextu akademické profese. Tato témata patří do psychologie pracovního zdraví. Naše skupina se zformovala s cílem **identifikovat jak individuální, tak sociální faktory, které ovlivňují pracovní well-being vědců a vědkyň**, to znamená míru jejich pracovní spokojenosti, pracovní angažovanosti, či naopak pracovního stresu a vyhoření. Tato témata zkoumáme prostřednictvím dotazníkových šetření mezi akademickými pracovníky po celé České republice. Námi používané dotazníkové baterie zahrnují sérii standardizovaných testů pokrývajících hlavní aspekty kvality pracovního prostředí, například kvalitu vedení (leadershipu) a organizační klima a kulturu. Sbíráme také data o individuálních proměnných, jako jsou vnímaný konflikt pracovní a rodinné sféry, míra identifikace s pracovištěm či osobnostní profily vědců a vědkyň. Díky našim výzkumům jsme například zjistili, že čeští vědci a vědkyně jsou v zaměstnání převážně spokojeni, což souvisí s vysokou mírou pracovní autonomie, tedy možnosti ovlivňovat kdy a čemu se ve své práci budou věnovat. K zažívanému stresu pak přispíval především konflikt mezi pracovními a rodinnými nároky, a to zejména u mladších vědců a vědkyň.

V roce 2017 jsme na téma pracovního well-being navázali výzkumem v oblasti **dosahování vědecké excelence**. Vědecká excelence bývá označována za „svatý grál“ akademické profese a vědecké instituce investují nemalé prostředky, aby excelentní vědce získaly. Privilegovaná pozice excelentních vědců a vědkyň má přitom své opodstatnění. Analýzy vědecké produkce totiž ukazují, že téměř 50 % významných vědeckých výsledků vytváří jen 10 % nejproduktivnějších vědců a vědkyň (Kwiek 2016). Přínos této úzké excelentní skupiny pro akademické instituce i pro celou společnost je tedy značný.

V našem výzkumu excelence se zaměřujeme na identifikaci faktorů umožňujících rozvoj excelentní profesní dráhy. Konkrétně hledáme odpovědi na dvě otázky: *Co mohou dělat individuální vědci a vědkyně pro to, aby co nejlépe rozvíjeli svou akademickou profesní dráhu?* a *Co mohou dělat vědecké instituce pro to, aby efektivně podpořily profesní rozvoj svých zaměstnanců?* Náš výzkum má podobu tzv. vícečetné případové studie založené na hloubkových rozhovorech s vědci a vědkyněmi. V rámci analýzy těchto kvalitativních dat systematicky porovnáváme individuální a sociální faktory rozvoje vědecké dráhy mezi skupinou excelentních a „ne-excelentních“, tj. průměrně výkonných, vědců/vědkyň.

Náš výzkum dokládá, že **individuální podmínky rozvoje excelence jsou úzce provázány se sociálními faktory** a vzájemně se podporují. Nejproduktivnější vědci a vědkyně se v průběhu své dráhy zaměřují nejen na rozvoj svých výzkumných schopností, ale také aktivně utvářejí své pracovní podmínky tak, aby efektivně využili sociálně-organizačních procesů tzv. **kumulace výhod**. Kumulace výhod označuje proces, kdy excelentní vědci a vědkyně získají „počáteční výhodu“ (např. stáž na excelentním zahraničním pracovišti), která jim postupně napomáhá v kumulaci dalších výhod ve formě ceněných výsledků, zdrojů, možností spolupráce, ale také tacitního „vědění jak“ realizovat kvalitní výzkum, nejen z hlediska

PhDr. Iva Šolcová (PSÚ AV ČR) a Dr. Yvona Mazehóová (PF JU) při sběru dat v modulu kosmické lodi Mars 500 (foto archiv autora)

Experimentální izolační modul Mars 500 v Institutu pro biomedicínské otázky (IBMP) Ruské akademie věd (foto archiv autora)

jeho obsahu, ale i efektivní organizace. Náš výzkum tak umožňuje formulovat konkrétní praktická doporučení pro vědce a vědkyně, zaměřená především na postupy aktivního utváření vlastních pracovních podmínek. Zároveň z výzkumu vyplývají doporučení pro vědecké instituce na podporu profesního rozvoje vědců a vědkyň.

Můžeme přípravu na kosmické lety využít i pro život na Zemi?

Již od devadesátých let 20. století se věnujeme výzkumu chování a prožívání člověka v kosmu. Účastnili jsme se mezinárodních projektů simulujících pobyt posádek v kosmu, známých pod názvy HUBES-94, ECOPSY-95, MARS-500, a participujeme na aktuálním projektu SIRIUS (Scientific International Research In a Unique Terrestrial Station). Na těchto projektech spolupracují Ruská kosmická agentura, Ruská akademie věd, Evropská kosmická agentura (ESA) a Národní úřad pro letectví a vesmír (NASA) a jsou realizovány v Institutu pro výzkum biomedicínských problémů Ruské akademie věd.

Výzkum v oblasti kosmické psychologie se v Psychologickém ústavu soustřeďuje na tři oblasti: výzkum zvládnání zátěže v extrémních podmínkách, výzkum psychologických procesů v prostředí omezených zdrojů informací a výzkum dynamiky malých skupin v izolaci.

Výzkum zvládnání zátěže v extrémních, nehostinných a vysoce rizikových podmínkách kosmu se soustřeďuje na potenciální psychická a psychologická rizika pobytu člověka v nepřátelském prostředí. Primárně ale pracuje s poznáním, že pobyt v kosmu je zúčastněnými (vysoce zdravými, psychicky velmi vyrovnanými, motivovanými a na zátěž trénovanými osobami) chápán jako pozitivní jev, jako přínosná, seberozvíjející a obohacující zkušenost. Z výzkumů zaměřených na zvládnání zátěže se vedle identifikace hrozeb dozvídáme, jak nezdolným člověk může být, jak významná je sociální opora, či jak pobyt ve vesmíru a v nepohodlí dlouhodobé izolace může vést k osobnímu růstu a posilovat hodnoty lidství a vztah k planetě Zemi.

Výzkum psychologických procesů v izolovaném prostředí vychází z poznání, že adaptace na pobyt v kosmu je komplexním, ale doposud jen částečně popsaným procesem. Kosmonauti často zmiňují, že při kosmickém letu vnímají optické klamy a iluze, mají klamně představy a pocity pohybu těla či končetin, popisují, že dochází ke změnám v ostrosti vidění, vnímání barev či jasů a vzdálenosti či změnám orientace v prostoru. Senzorické receptory, které jsou zdrojem podkladů pro vjemy, ale např. i emoce, se musejí v kosmu výrazněji či jinak angažovat např. při udržování rovnováhy, vizuální fixaci objektů, motorice a plynulosti pohybu či identifikaci orientačních bodů. Specifické receptory jsou na jedné straně přetíženy a jiným (např. kožním) se díky stavu beztlíže naopak téměř nedostává signálu. Chybí běžné klíče pro rozpoznávání pocitů, emocí, ale pravděpodobně i motivace a vůle, kdy „lehkost bytí“ může zkreslovat obtížnost řešené situace a např. rozhodování. Psychologové se v rámci kosmické psychologie zabývají nejenom možnými omezeními kvality výkonu, ale i základními otázkami fungování psychologických jevů, jakými jsou vnímání, prožívání či chování.

Konečně **výzkum dynamiky malých skupin** byl evokován potřebou porozumět problematice soužití malých, heterogenních (z hlediska pohlaví, země původu a s tím spojené jazykové vybavenosti, kulturních zvyklostí, způsobu velení, komunikace atd.) skupin izolovaných v náročných podmínkách dlouhodobých kosmických letů a misí. Výzkum hledá odpovědi na otázky, jak zajistit fungování a soudržnost skupin, jak sestavit posádku, aby byla schopna dlouhodobě, autonomně, efektivně a přitom v dobré duševní pohodě a s respektem vůči rozdílným kulturním zázemím jednotlivých členů plnit úkoly mise. Realizace projektů simulujících pobyt v kosmu umožňuje zpřesnit psychické a osobnostní požadavky na výběr meziplanetární kosmické posádky.

Celkově a přes pestrou historii kosmické psychologie rozvíjené v Psychologickém ústavu zůstává řada nezodpovězených a vlastně i zatím nepoložených otázek. Výzkum doposud naznačil řadu nových – jak pozitivních (spjatých s úspěšným překonáním stresu a zvládnáním zátěže), tak i negativních (zejména s ohledem na změny v psychických procesech a sociálních jevech) – efektů účasti na meziplanetárním letu a pobytu lidské posádky v kosmu. I přes diskuse věnované etice vnášení a zanechávání stop člověka v kosmu, kosmická psychologie chápe člověka jako součást vesmíru a poznávání člověka v kosmu jí umožňuje lépe porozumět lidství i tady na Zemi.

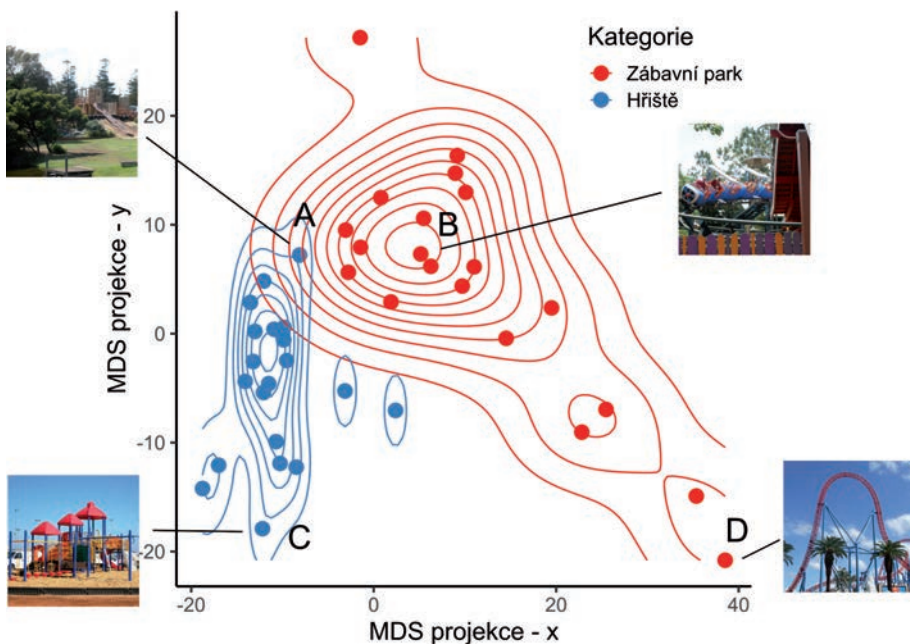
Jsou naše vizuální vzpomínky přesné?

Zrakové vnímání a vzpomínky jsou důležitou součástí našeho života. Když vzpomínáme, co jsme dělali dnes ráno nebo třeba o posledních Vánocích, vybaví se nám řada obrazů. Experimenty ukazují, že lidská paměť dokáže pojmout velké množství fotografií (třeba 3000 během 5 hodin), které dokážeme poměrně úspěšně znovu rozpoznat. Jak přesné jsou naše vizuální vzpomínky? Pamatujeme si celkové vyznění obrazu a geometrickou kompozici, nebo naopak drobné charakteristické detaily?

V našem **výzkumu paměti** často žádáme dobrovolníky, aby se pokusili zapamatovat si velké množství fotografií (stovky) a později jejich paměť testujeme. Zajímá nás nejen to, kdy dělají více či méně chyb, ale také zda dělají systematické chyby (např. mylně tvrdí že novou fotografií viděli). Někdy ukazujeme celé fotografie, někdy fotografie, které se překrývají, či fotografie rozložené na menší části. Tím zjišťujeme, jak důležitá je role detailů a jak moc si lidé obsah domýšlí i za hranice fotografie.

Informace z fotografie člověk získává postupně. Zde nám pomáhá sledování očních pohybů. Oči se při prohlížení fotografie 2–3× za vteřinu pohnou a pokud tyto pohyby pomocí kamer nahrajeme, údaje nám umožňují porovnat, které části fotografie přitáhly pozornost pozorovatele.

Při našich výzkumech pracujeme s velkým množstvím různorodých fotografií. Abychom mohli studovat rozdíly v jejich zapamatování, potřebujeme nástroj, který nám určí, jak si jsou dvě fotografie podobné. K tomuto účelu používáme hluboké neuronové sítě. Neuronová síť si po natrénování udržuje vlastní reprezentaci každé scény v číselném formátu a tyto reprezentace můžeme snadno porovnávat.

Prostor podobnosti fotografií z pohledu hluboké neuronové sítě. Jednotlivé body značí fotografie, zde pro kategorie zábavní park (červené) a dětské hřiště (modré). A - hřiště, které je dle neuronové sítě podobné zábavním parkům; B - zábavní park, který je typickým reprezentantem své kategorie; C a D - fotografie, které jsou nejvzdálenější typickým reprezentantům každé z kategorií)

Naše experimenty ukazují, že může být účelné představit si všechny možné fotografie jako prostor. Vzdálenost v takovém prostoru představuje, jak jsou si fotografie podobné (což se dá spočítat pomocí **hlubokých neuronových sítí**). Některé části prostoru jsou obsazené hustě, jiné řídké. V některých místech se mísí různé skupiny fotografií (třeba koupelny a kuchyně). Když známe charakteristiky v okolí fotografie, můžeme odhadovat obtížnost zapamatování či charakter chyb. Dobře se pamatují fotografie, které v prostoru nemají mnoho sousedů. Rámcový obsah fotografie (restaurace) lidé dokážou odhadnout během stovek milisekund. Toto zařazení obsahu do kategorie nám pomáhá, ale může nás vést i k mylným přesvědčením, že jsme již danou fotografii viděli. To se často stává s obrazy, které mají v okolí hodně sousedů ze stejné kategorie.

Předchozí experimenty se slovy ukázaly, že pokud uslyšíte delší seznam slov jako „únava“, „postel“, „budík“, ... a dalších 10 slov, mezi kterými bude chybět „spánek“ (i když s ním budou souviset), budete často mylně tvrdit, že slovo „spánek“ řečeno bylo. **Naše experimenty ukazují, že falešné vzpomínky lze vytvářet i s fotografiemi.** Vybereme si skupinu fotografií a s pomocí hlubokých neuronových sítí změříme jejich vzájemnou podobnost. Fotografii, která je z hlediska podobnosti uprostřed všech ostatních, budeme často mylně považovat za viděnou, pokud nám někdo ukáže všechny ostatní.

Když vidíme fotografii, uvědomujeme si, že svět pokračuje i za jejími okraji. Často si tento chybějící obsah domýšlíme a nepamatujeme si příliš dobře, co jsme skutečně viděli, a co jsme jen takto předpokládali.

Výsledky našeho výzkumu ukazují, jakým způsobem si lidé ukládají vizuální vzpomínky do paměti. Rozumět, které fotografie si lidé zapamatují lépe, se hodí v řadě lidských činností – od tvorby výukových materiálů po reklamu či umění.

Závěrem

Výzkumná činnost našeho ústavu je opravdu rozmanitá. Jak jste se sami mohli přesvědčit na vybraných tématech představených v této brožuře, cílíme na širokou škálu aktuálních a společensky relevantních témat. Zajímá nás člověk v perspektivě celoživotního vývoje, realizujeme i unikátní a náročné longitudinální výzkumy. Zajímají nás aktuální témata související s fungováním naší společnosti – například soužití různých kulturních a etnických skupin nebo faktory ovlivňující prožívání stresu v různých životních kontextech. Nebojíme se témat méně obvyklých, jako jsou například simulace letů do vesmíru nebo zrakové vnímání. Všechny naše výzkumy spojuje zájem na tom realizovat kvalitní základní výzkum a přispívat k rozvoji teoretického zázemí psychologie jako vědní disciplíny, zároveň ale systematicky hledáme příležitosti, jak lze naše výsledky aplikovat v každodenním životě.

Výzkumná oddělení ústavu

Oddělení psychologie osobnosti a sociální psychologie

Vědecké studium osobnosti zahrnuje úsilí o popis a objasnění zákonitostí v myšlení, cítění a chování lidí v každodenním životě. Zabýváme se poznáním osobnosti jako integrovaného celku psychologických jednotek (rysových, kognitivních, motivačních), který se utváří a vyvíjí v časovém a sociálním kontextu. Tento obecný cíl je uskutečňován výzkumnými studii v následujících tematických okruzích:

- podmínky úspěšného vývoje osobnosti v dospělosti,
- odolnost (resilience) člověka vůči stresu, sociálně a osobnostně podmíněné zdroje stresu,
- osobnostně a sociálně zakotvené faktory optimálních meziskupinových vztahů a psychologické předpoklady demokratičnosti,
- neetické a antisociální chování v osobnostním a sociálním kontextu.

Výzkumná témata a s nimi související konkrétní projekty jsou voleny s ohledem na jejich význam ve světovém kontextu, tradice ústavu a osobní zaměření badatelů. Výsledky výzkumu mají i své praktické využití, např. v oblasti zlepšování kvality života, prevence rizikového chování dospívajících nebo optimalizace meziskupinových vztahů.

Oddělení kognitivní psychologie

Kognitivní psychologie je disciplína zabývající se procesy, stavy a obsahy lidské mysli při poznávání okolního i vnitřního světa. Kognitivní psychologii je možné chápat jako jednu z hlavních disciplín psychologie se silnými vazbami především na poznatky neuro-psychologie, vývojové a aplikované psychologie. Současně ovšem tvoří i významný pilíř věd o mozku a mysli (vedle filozofie mysli, umělé inteligence, lingvistiky či neurověd).

Pracovníci oddělení kognitivní psychologie se ve svém primárně experimentálně orientovaném výzkumu zaměřují na vybrané okruhy témat, jako jsou zraková pozornost a oční pohyby, sensorická deprivace a změny ve vnímání, zrakové vnímání prostoru, prostorová představitost, osvojování jazyka, psycholingvistika a zpracování gramatické struktury či experimentální přístrojová technika.

Oddělení metodologie psychologického výzkumu

Pracovníci se systematicky věnují rozvíjení výzkumných metod, které jsou používány v psychologii a mnoha jiných vědních oborech. Jedná se zejména o vývoj a aplikaci kvantitativních a kvalitativních postupů potřebných k analýze dat a dále o vývoj psychodiagnostických nástrojů používaných k mapování psychických stavů a lidských vlastností. Oddělení rovněž rozvíjí pokročilé statistické metody. Praktické využití v psychodiagnostice mají výsledky výzkumů, ve kterých se zabýváme možnostmi využití počítačových verzí testových a dotazníkových metod. Rozvíjíme také kvalitativní postupy, jako jsou narativní či diskurzivní metody analýzy vyprávění a rozhovorů. Zkoumáme například, jak lidé mluví o sobě a svém životě, abychom porozuměli tomu, jak lidé utvářejí svou identitu a s jakými důsledky pro své psychické zdraví a sebe-rozvoj.

Internetové stránky ústavu: <http://www.psu.cas.cz>

Facebook: <https://www.facebook.com/psu.cas.cz>

Blog: <https://psychologickyustavvr.wordpress.com/>

Psychologický ústav AV ČR, v. v. i., patří v rámci Akademie věd k menším pracovištím, ale zabývá se širokou škálou témat, která se týkají nejrůznějších oblastí lidské činnosti. Tato brožura představuje průřez některými tématy, kterým se kolegové z PSÚ AV ČR dlouhodobě věnují. Patří k nim problematika výzkumu poznávacích procesů, sociálních a osobnostních jevů i metod psychologického výzkumu. Ústav se zabývá výzkumem, který na jedné straně hraničí s přírodními vědami a neurovědami, na druhé pak i s dalšími sociálními vědami a s humanitními obory. Pobočky ústavu se nacházejí v Brně a v Praze.

V EDICI VĚDA KOLEM NÁS PŘIPRAVUJEME:

Zora Hesová: **Muslimové v Evropě**

Jan Hasil: **Odhalování minulosti Letenské pláně**

Petr Zacharov: **Měření oblačnosti na Milešově**

V EDICI MIMO JINÉ VYŠLO:

Radek Mikuláš: **Ichnofosilie**

Jaroslav Pánek: **Josef Janáček**

Lenka Kollerová, Anna Pospíšilová, Pavlína Janošová: **Šikanování na školách**

Edice Věda kolem nás | Co to je...
Psychologický ústav | Filip Smolík (Ed.)

Vydalo Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., Nakladatelství Academia. Grafická úprava dle osnovy Jakuba Krče a sazba Serifa. Odpovědná redaktorka Petra Královcová. Vydání 1., 2021. Ediční číslo 12861. Tisk **SERIFA**[®], s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5.

ISSN 2464-6245

Evidováno MK ČR pod e. č. E 22344

Další svazky získáte na:
www.vedakolemnas.cz | www.academia.cz